

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת בבא בתרא - דף צד

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

הבורר צרור מגורנו של חברו, משום מה חייב?

הביאה הגמ' את דינו של רבה, אדם שברר צרור עפרורית וכד' מתוך גורנו של חברו מתחייב לשלם לו דמי חיטים. ביאור הדין לפי פשוטו, היות והפירות עם העפר מיועדים למכירה כמות שהם, כאשר ברר אדם צרור מתוך גורנו של חברו נמצא מפסיד לו ממכירתו, שהרי עתה יצטרך המוכר לתת ללוקח מלוא הסאה חיטה בלא תוספת פסולת.

מבואר בריטב"א, כאמור ההפסד שהפסיד הבורר למוכר, משום שהפירות מיועדים למכירה, אולם אם הפירות מיועדים לאכילה ולא למכירה, אין סיבה לחייב את הבורר שהרי רק השיב את הפירות, ועתה הרוויח המוכר שאינו צריך לברור את הפירות. וכמו"כ אם נמצא בפירות יותר מרובע עפרורית, שלפי המבואר בהמשך דברי הגמ' צריך לנקות ולהוציא את כל הפסולת (כמבואר משום קנס או מן הדין), א"כ לא הפסיד המוכר מאומה, ובכה"ג לא עסקה הברייתא.

צריך לברר בדיון זה האם החיוב להשלים את הצרור במחיר של חיטים האם חיובו נובע מחמת גרמא, כלומר גרם הפסד לחברו, ואם מצד גרמא, מדוע יש לחייבו, הרי הכלל הוא שגרמא פטור. או שנלמד שסיבת חיובו מפורש הדין ועיקרו, שהרי הפסיד לרעהו נמי היותו, ונהי שכן הדין היה צריך המוכר למוכר סחורה איכותית כמבואר בהמשך דברי הגמ' בדינו של רב הונא, אולם לאחר שיש מחילה של הלוקח, נמצא שמפסיד את המוכר.

הרשב"ם (ד"ה נותן לו) שלא יכול לחזור ולערב את הצרור בתוך התבואה ולטעון ללוקח, את הרובע כבר קיבלת עליך, משום שדבר שנתערב מעצמו מסכים הלוקח לקבל, אולם כאשר הוא מערב בידיים עושה עולה בידיו וכתבי"ל לא תעשו עול", אמנם אין לו טענה שרשית בהלכות הממונות שהרי סוף סוף נאמר שהתבואה חזרה למצבה הראשוני שיש בה רובע עפרורית, אולם יש כאן תביעה של "לא תעשו עול".

וממשיך הרשב"ם לבאר בב' אופנים מה סיבת החיוב של הבורר כלפי המוכר, וז"ל "וכשבורר הצרור ומשליך חוץ היזק בידים הוא, שאותן צרורות היו לו שוין כמו חטין". ע"כ בביאור הראשון. בידינו את הצרור והעפר שנטל "הבורר", יש להם ערך של חיטה, א"כ הוא מזיק בידים, נטל הימנו חיטה והשליך אותה באופן שעתה לא ניתן למכור אותה.

עוד מבאר הרשב"ם, "וא"ל לא חשיבו ליה היזק גמור, דמ"מ הן גופן אינן שוין כלום, ליחייב מיהא משום דינא דגרמי, כגון השורף שטרותיו של חיבורו והמקדש בכרם והזורע כלאים בשדה חיבורו דבההיא שעתא קגזילו ליה מיד ממונו אע"פ שאינו ניכר דהוא פסקינן הלכתא בב"ק (דף ק) - והוסיפו ע"פ כתי"י - כר"מ דאין דינא דגרמי דאמרין נמי התם הוה עובדא וכפיהו רפם לרב שאי ואגבייה כשורא לצלמי". ע"כ. מבואר שהיותו ולצרור והעפר אין שוויות ממונית בעצם גופם, רק מחמת שהם גורמים לחמון, לו יצויר שהיו נשארין בתוך הגורן, לכן יש סיבה לחייב את הבורר לפי מה שקיי"ל ש"דאין דינא דגרמי".

רק הוקשה לרשב"ם, מדוע לא נגדיר לא מעשה ברירת הצרור והעפר כדיון "גרמא" בלבד, קיי"ל שבגרמא פטור, ומדוע כאן יש סיבה לחייב את הבורר. מבאר הרשב"ם שמה שגרמא בנותק פטור, זה באופן ששולח את הבערה ביד חרש שטוה קטן, שההיזק ניכר אבל אינו עושה אותו בידים, אלא גורם עכשיו שיבא היזק ממילא לאחר זמן. אבל דינא דגרמי בידים הוא מזיק, אלא שאין ההיזק ניכר. (צריך תלמוד בהבנת דברי הרשב"ם מדוע מוגדר "היזק שאינו ניכר", הרי בפועל הוציא מהחייטים את העפרורית, ולפינו ב' דברים נפרדים. וזה אינו דומה למשמש במי פרה שלא רואים כלום במה שהשתמשו. ואולי יש לבאר שאין נזק בחפץ מסוים אלא ב' החלקים שנפרדו שוב לא ניתן לחבר ביניהם ולכן יש הפסד למוכר, ואינו ניכר לדעת הרשב"ם מתייחס לגוף הדבר שניזוק. ואמנם אולי ביארנו את הנושא של דינא דגרמי בבורר עפרורית, אולם דינא דגרמי בשורף שטרות הרי בודאי שההיזק ניכר, שהרי יש שטר שטרותיו הם שגרמא בנותק פטור. וכנראה לדעת הרשב"ם הגדרת דינא דגרמי "ההיזק שאינו ניכר" הכוונה שאינו ניכר בתורת "נזק", ובנוסף שיהיה הנזק בגוף החפץ ולא בסיבותיו, לכן בשטר שנשרף אמנם יש בו נזק, אך הנזק אינו בשטר כי אם בניר בעלמא, ובסיבה שעתה המלווה לא יכול להוציא ממנו ע"י השטר.)

כעין דברי הרשב"ם הביאו אף בתוס' (ד"ה נותן), שיטת ריב"ם שהחיוב של הבורר משורש דינא דגרמי שחייב ר"ש. ושיטת ר"י, שאף לרבנן שאמרו שאין דינא דגרמי, אולם כאן כעין שגזל חיטים עצמם, שהרי המוכר מוכר צרורות ועפר לכל אדם, במחיר של חיטה, שהרי כל זמן שלא ניקה את החיטה יקבלו הלוקח במחיר של החיטה. ואין זה דומה לנידון של שורף שטרותיו של חברו, שחטם הוא שרף ניר בעלמא, שיש בו ראה לחוב. אבל כאן עצם העפר הוא שווה ממונו, והוסיף בנימוקי"י עפר הנמכר בממונו כעפרות זהב הוא.

שאלו הרע"א והמסורת הש"ס, כאן מבואר בגמ' שרבה אמר את דינו של הבורר צרור וכו' חייב, וביאורו הרשב"ם בביאורו השייך וריב"ם, שסיבת החיוב הוא משום שדינא דגרמי לחייב את הגורם. ושם רבה סבר שהשורף שטרות של חברו, פטור. במסורת הש"ס והרע"א, ומי יבא אחר המלך, אולם הביאו בהגהות לציונים (ש"ס מהדורת "עוז והדר"), שיתכן והשאלה מיקרא ליתא, אמת בגמ' בב"ק שיטת רבה שהשורף שטרותיו של חברו פטור, וכפי ההבנה משום שלא דאין דינא דגרמי. אולם בסוגיא לפנינו "משמיה דרבה בורר צרור", אולם בסוגיא בביצה (לח, ב) משמיה דרב הבורר צרור", הדין לפנינו הוא בשמו של "רב" ולא בשמו

של "רבה", האות "ה" זזה. (ועי' בפני שלמה) הרע"א מיישב שתוס' לפנינו התכוונו לתרץ קושיא זו לשיטת רבה, וביאורו שאף לרבה יש מקום גדול לחלק בין שורף שטר, לבורר צרור, שורף שטר אין במעשה השריפה שום נזק, שהרי שורף ניר, עתה הבעל חוב לא יוכל לגבות ממנו, כאן אמר רבה שלא דאין דינא דגרמי, אולם בבורר צרור נהי שהוא גרם לחברו וכו', אולם נטל ממנו דבר שגופו נמכר במחיר של חיטה, כנתבאר.

אמנם במהרש"א ביאר בכוננת התוס' בענין אחר, ששם בסוגיא של שורף שטר חברו אמרו שאף לר"ש שאין דינא דגרמי זה רק בחפץ שיעקרו ממנו, ולפי"ז אין סיבה לחייב את הבורר, לכך חילקו תוס' ונקטו שמעשה השריפה והנזק בשטר, זה ניר בעלמא. משא"כ בבורר.

סיכום הדף

בכל דבר מכירה יש בו פחת כגון פירות שיש בהם טיגופת או יין שאינו משובח, **קבעו חז"ל שיעורים** מה יקבל הלוקח ועל מה יש מחילה בעשיית המקח. **במכירת פירות** נוטל הלוקח עם הפירות פחת, בשיעור של רובע קב לכל סאה. **במכירת תאנים**, מקבל הלוקח עשר מתולעות על כל מאה. **במכירת מותרין** יין מקבל הלוקח עשר חביות יין (קוססות) היינו יין רע. **וקנקנים**, מקבל בשרון עשר חביות שאינם איכותיות ואינם מתקיימים זמן רב, לכל מאה כדים.

ביאר רב קטינא, שהאמור בדברי המשנה שמקבל פחת היינו כאשר התערב בחיטה "קטנית" **ומיד תמחה הגמ'** האם חול וכד' אינו בכלל ואינו מקבל הלוקח, **והרי אמר רבה בר רבא** **קטוספאה בשמו של רבה**, שאם ברר צרור מתוך הגורן של רעהו צריך לשלם לו כערך החיטה שהרי הפסיד לו. **מבאר הגמ'** ששיעור רובע שנאמר הוא ביחס לקטנית במקום חיטה, אולם יש עפר במקום חיטה השיעור הוא פחות מרובע. **ותמחה הגמ'** הרי מבואר בברייתא שבמכירת **פירות** מקבל עליו רובע קטנית, בשעורים מקבל רובע של נישובת, היינו קש. **בעדשים** מקבל רובע עפרורית, **והבינה הגמ'** שכשם שמקבל עפרורית בעדשים כך מקבל עפרורית בחיטה ושעורה. **מבאר הגמ'** שדווקא עדשים נדבק בהם עפרורית כאשר נוטלים אותם מן הקרקע. **וא"כ יש ראה לאיצר גיסא**, שלא יקבל עפרורית. **נוקטת הגמ'** שיתכן שבברייתא סברו שמקבל עפרורית אף בחיטה ושעורה אולם **חידש את הדין** דווקא בעדשים שהיה צד לומר שיקבל יותר מרובע.

אמר רב הונא, אם בדק הלוקח ויש יותר מרובע עפרורית, מנפה את כל התבואה. **יא"מ מן הדין**, שהרי היה צריך לקבל הלוקח רק פירות, אולם עד רובע לא טורח אדם להוציא ולברור, אך כאשר נמצא יותר מרובע התחיל לברור, בורר הכל, ואין טענה למוכר שקיבל עליו הלוקח רובע. **וי"א שקנסו** קנסו את המוכר, שעד רובע יתכן ונמצא בתבואה, ואם יש יותר בהכרח הוסיף, ואם הוסיף קנסוהו.

שואלת הגמ' למדו במשנה בכלאיים לנבי זרעים המיועדים לזריעה, אם התערבו ב' מינים יש למעט בכל סאה שיהיה בה פחות מרובע ממין אחר. **ומבואר** שמספיק למעט, אף אם היה יותר מרובע, **ושלא כדברי ר"ה** שאמר שלאחר שנמצא יותר מרובע צריך לנקות לגמרי. **מבאר הגמ'** שדין רובע בכלאיים הוא כדיון רובע במקח וממכר ואינו אוסר את הגידול, **וצריך למעטו** רק משום חומרא של כלאיים. **שואלת הגמ'** שהרי מבואר בגמ' הכלאיים **שיטת רבי יוסי** שצריך לנפות את כל המין שהוא מן המיעוט. **ואם נבאר שבאיסור כלאיים אמרו שהוא כמו מה שאמרו בטיגופת שובחא** יש יותר מרובע צריך להוציא ולנקות מעיקר הדיו, **א"כ נחלקו רבנן ורבי יוסי** האם קונסים היתר מחמת האיסור. אולם אם זה רק מחמת חומרא מדוע הוסיף רבי יוסי חומרא נוספת, הרי מעיקר הדיו מתבטל המיעוט ברוב ואינו אוסר. **מבאר הגמ'**, אף לצד שיש כאן חומרא נקט רבי יוסי, שאם ישאיר אף מעט מן הכלאיים נראה כ"מקיים כלאיים", ולכן החמיר שיוציא את כל מיעוט.

שואלת הגמ' בדיון "מנה שלישי", שניים שהפקידו, אחד הפקיד מנה, השני הפקיד ב' מנים, כאשר באו ליטול את הפקדון, כל אחד טוען שהוא הפקיד ב' מנים, **ואמרו רבנן** שכל אחד אחד מנה, והמנה שלישי היא כמו מה שאמרו בטיגופת שובחא. **ולא מור רבנן** היתר מחמת איסור, כמו שאמרו לנקות את כל העפרורית. **מבאר הגמ'** בדיון המנה, יש בודאי לכל אחד מנה, ולכן אין סיבה לזרז על היתר, **אולם** בעפרורית, יתכן שאף את היתר עירב לכן קנסו שיוציא את הכל.

שואלת הגמ' לדברי רבי יוסי שאמר שיהא מונח הכל שאל"כ מה הפסיד הרמאי, וא"כ לשיטתו גוזרים אף על היתר, א"כ מבואר כמ"ד שיש סיבה לזרז. **נוקטת הגמ'** שבמנה שלישי בודאי יש אחד מהם שהוא רמאי, **אולם** בדיון עפרורית אין ראה שוכרחת שהמוכר באמת עירב.

שואלת הגמ' ששטר שיש בו ריבית שיטת רבי מאיר, שאינו גובה לא את עצמותו של חוב ולא את הריבית, מבואר שקונסים היתר מחמת איסור. **מבאר הגמ'** שבשטר שיש בו ריבית נעשה האיסור מזמן כתיבת השטר וא"כ יש בו איסור וקנסו, **אולם** בעפרורית אין ראה שהמוכר באמת עירב. **שיטת רבנן** בשטר שיש בו ריבית שאין קונסים ויכול לגבות את עצמותו של חוב. **נוקטת הגמ'**, הקרן וצד החוב בודאי מן הדיו מותר לו ליטול שהרי ממונו של היתר הוא. אולם בעפרורית מי אמר שלא עירב.

המחירה הגמ' מן הדיון לאמור לקמן (קל, ב) במכירת שדה בית כור, שהפחית או הותיר עד שיעור של רובע לסאה המקח חל, **אולם** אם היה יותר מכך אמר רבין בר רב נחמן שלא רק את המותר משיב אלא מחזיר את כל הרבעים כולם, **מבואר** שכן הדיו צריך להשיב. **מבאר הגמ'**, שאמר לו "הין חסר או יתר", עד מידה קטנה לא חשוב, אולם כאשר עבר את השיעור שאמרו בקרקע של בית כור, צירוף הרבעים הוא מידה חשובה של קרקע קטנה, וע"ז לא מחל לכן חוזר מן הדיון.